

Slovenská rodobrana v druhej fáze pôsobenia (september 1923 - december 1925)

IGOR STRNISKO

The Slovak “Rodobrana” in the Second Phase of Action (September 1923 - December 1925)

ABSTRACT: The process of the formation of political parties, as well as the penetration of different ideologies within Slovakia, in the early 1920's, brought with it risks that may not correspond with the official position of government officials, in order to ensure the democratic development of the state. In order to gain more influence and a more privileged status, political parties from both sides of the spectrum resorted to an intimidation of their opponents by breaking up each other's public gatherings, where there was often also bloodshed. The penetration of totalitarian ideologies, whether Fascism or Communism, strengthened the efforts of radicals to enforce their goals. The power and political interests of Hungary and Poland, leading to the revision of a common border, a secret network of agents and the attempt to fulfil the personal ambitions of some people, only favoured these activities. In this study, we will focus on the Rodobrana, a semi-illegal organisation (Hlinka's) Slovak People's Party (H)SPP, of which the members' activities often went beyond the Law and rippled passions in Czechoslovak society.

Keywords: The Rodobrana (Hlinka's) Slovak People's Party, Vojtech Tuka, Vojtech Hudec, Fascism, radicalism, investigation, 1923 - 1925

Zámerom predkladanej štúdie je analyzovať vývoj a činnosť krajne pravicovej, fašistickej orientovanej polovojenskej organizácie (H)SLS - Rodobrany v druhej fáze jej pôsobenia, teda v čase od septembra 1923 do decembra 1925, so zreteľom na policajné vyšetrovanie rodobraneckých skupín a ich veliteľov v uvedenej časovej perióde.¹ Skôr než k tomu pristúpim, považujem za potrebné oboznámiť čitateľa v krátkosti s charakteristickými znakmi, ideológiou a počiatkom vzniku samotnej organizácie. Organizácia vznikla začiatkom roku 1923, ale určite nebola prvou, ktorá sa po zrode samostatného československého štátu začala otvorene hlásiť k fašistickému hnutiu.² Po vzore talianskych fašistov sa spolu s ostatnými fašistickými organizáciami

¹ Vychádzam pritom z dizertačnej práce, ktorú som obhájil v auguste 2015 na Katedre histórie Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku. Práca analyzuje vznik, vývoj a pôsobenie slovenskej Rodobrany, od jej vzniku do roku 1929, a zároveň ju porovnáva s typovo podobnými vybranými organizáciami a spolkami existujúcimi v tom čase v stredoeurópskom priestore (Levente, moravská Rodobrana). Porov. STRNISKO, Igor. *Rodobrana 1923 - 1929*. Dizertačná práca, nepublikovaná. Ružomberok : Katedra histórie FF KU v Ružomberku, 2015, 229 s.

² Vzniku fašistických organizácií v prvej ČSR predchádzali v Čechách pokusy o vytvorenie organizácií,

a spolkmami v republike snažila rozvrátiť vtedajší liberálny parlamentno-demokratický systém, ktorý jej predstavitelia, prostredníctvom spolupráce s československými (českými) kolegami, chceli nahradiť korporatívnymi snemami. Rodobranci nosili čierne košeľe s nášivkou, na ktorej bol zobrazený dvojramenný kríž s trňovou korunou. S verejnou aktivitou rodobrancov sa spája celý rad excesov na hranici zákona, ktorými celkom oprávnené vzbudili obavy u vládných predstaviteľov prvej ČSR o demokratický vývoj v štáte.

Fašistická ideológia vychádza z podstaty totalitarizmu.³ Prívlastok totalitný sa prvý krát vyskytol v prostredí talianskych intelektuálov v 20-tych rokoch 20. storočia v súvislosti s fašistickým hnutím. Pre totalitné ideológie a zvlášť pre fašizmus bol a je dôležitým prvkom nacionalizmus.⁴

Snahu definovať fašizmus sa pokúsili viacerí historici a politológovia.⁵ Medzi

pozostávajúcich zo stúpcov národne zameranej pravice, orientovanej protinemecky. Patril k nim Národné hnutie, úzko spojené s Národnou demokratickou stranou a Hnutie Červenobielych (tiež sa zvykne označovať ako Klub Červenobielych). Ich spojenie nakoniec vyústilo do vzniku Národnej obce fašistickej (ďalej NOF) v roku 1926. V rade organizácií šíriacich fašistickú ideológiu zaujali popredné miesto Československí fašisti - Národovci, ktorí pod vedením bratov Jozefa a Václava Valeriánovcov pôsobili aj na Slovensku. Okrem nich sa združovali profašisticky orientovaní nacionalisti v Jednote slovenských junákov (ďalej JSJ), ktorú navonok „zastrešovala“ Slovenská národná strana (ďalej SNS). Na tomto mieste treba spomenúť, že súčasne so slovenskou Rodobranou, o ktorej je táto štúdia, rozvíjala svoju činnosť aj moravská Rodobrana. Jej predstavitelia však neľadali vzor v Mussoliniho Taliansku a fašistickej ideológii, ale v nacionalizme až mysticizme, odvolávajúc sa pritom na Svätoplukovu Veľkú Moravu. K tejto téme pozri dizertačnú prácu a štúdiu od Mareka Suchánka. Porov. SUCHÁNEK, Marek. *Organizace a aktivity českých fašistů na Moravě v letech 1922 – 1945*. Dizertačná práca, publikovaná. Brno : Historický ústav Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne, 2010, 146 s. Dostupné na internete: <<http://www.is.muni.cz/th/14892/ff.../Disertace-SUCHANEK.pdf>> [cit. 28. 09. 2015]. TENŽE. Národná obec fašistická na Moravě v letech 1926 – 1938. In *Studia Historica Brunensia*, roč. 57, 2010, č. 1, s. 31-47. Dostupné na internete: <http://www.digilib.phil.muni.cz/.../1_StudiaHistoricaBrunensia.html> [cit. 28. 09. 2015].

O ideologickom zmýšľaní moravských rodobrancov pojednáva článok ŽERUTA, Štefan. Fašizmus a či Rodobrana? (Prednáška zo schôdze moravskej Rodobrany v Brne). In *Slovenský Národ*, roč. 2, 5. septembra 1926, č. 200. Tiež STRNISO, Rodobrana 1923 – 1929, s. 179-181.

³ ARENDTOVÁ, Hannah. *Původ totalitarismu*. Praha : Oikoymenh, 1996, s. 434. Na H. Arendtovú nadviazal A. James Gregor, ktorý vo svojej monografii *Totalitarismus a politické náboženství* definuje „totalitarizmus“ ako „termín, ktorý odkazuje k pomerne jasne rozlíšiteľnému súboru politických zriadení, ktoré napriek tomu, že sa prehlasujú za sekulárne, majú neklamne náboženskú povahu [...]. Správanie „vodcu“ sa pokladá za dokonale stelesnenie vôle spoločenstva. Všetky hnutia, v ktorých v čele (vodca) stojí, prestupuje viera, ktorá nepripúšťa žiadne výhrady alebo opozíciu.“ Viď GREGOR, A. James. *Totalitarismus a politické náboženství*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2015, s. 17. Profesor Milan Katutinec zase zdôrazňuje, že pri definícii totalitarizmu je možno považovať za základ buď monopol strany, alebo ideologický teror a „originalita“ totalitných režimov je viditeľná hlavne v rozmeroch zločinov, ktoré spôsobili. Bližšie KATUNINEC, Milan. *Fašizmus, národný socializmus a komunizmus. K ideovým zdrojom, praxi a možným rizikám návratu totalitarizmu*. 2. vyd. Bratislava : VEDA, 2010, s. 30.

⁴ ARENDTOVÁ, Původ totalitarismu, s. 434-435.

⁵ Zo zahraničných autorov sú to najmä: DE FELIZE, Renzo. *Storia degli ebrei italiani sotto il fascismo*. Turín : Einaudi, 1962, 697 s.; Tenže. *Mussolini, Il Rivoluzionario 1883 – 1920* Turín : Einaudi, 1965, 775 s.; Tenže. *Le Interpretazioni del fascismo*. Bari : Laterza, 1969, 291 s.; Tiež GALLO, Max. *L' Italia de Mussolini. Vingt ans d'ère fasciste*. Paríž : Librairie académique Perrin, 1964, 555 s.; KROŇSKI, Tadeusz. *Fašizmus a evropská tradice*. Praha : Svoboda, 1967, 88 s. K súčasným zahraničným autorom, venujúcim sa ideológii fašizmu, patria: PAYNE, Stanley G.. *A History of Fascism 1914 – 1945*. Taylor & Francis Group, 1995, 613 s.; Tenže. *Falange : A History of Spanish fascism*. Stanford : Stanford University Press,

prvými, kto sa v 60-tych rokoch pokúsil o vytvorenie určitej syntézy zhrňujúcej dovtedajšie poznatky o fašizme a odborného prístupu k nemu, bol Ernst Nolte.⁶

Nolteho nasledovník Robert O. Paxton definoval fašizmus ako „*spôsob politického konania, vyznačujúci sa obsesnými predstavami o rozklade spoločnosti, o národnom potupení, o tom, že národ sa stal obeťou...*“ a kde „*masová politická strana zložená z militantných nacionalistov nie príliš spokojne, avšak výkonne spolupracujúc s tradičnými elitami, opúšťa demokratické slobody...*“⁷ Niektorí historici (ako napr. Anton Hruboň) tvrdia, že táto Paxtonova definícia úplne nevystihuje podstatu fašizmu, pretože „*obsahovo nezodpovedá charakteristikám mnohých strán a hnutí, ktoré vo svojej knihe (Anatomie fašizmu) Paxton vymedzil ako fašistické a súčasne je jedným z celého radu univerzálne neakceptovateľných pokusov o zadefinovanie fašizmu*“.⁸ Ja sa však prikláňam ku Griffinovej interpretácii, podľa ktorej je fašizmus „*Zvláštny typ národnostnej revolúcie, resp. prinajmenšom pokus o revolúciu národa. Základnou hodnotou fašistickej revolúcie je predstava národa.*“⁹

V prostredí prvej ČSR tak vzniklo niekoľko prác, v ktorých sa autori pokúsili interpretovať svoj pohľad na túto ideológiu.¹⁰ Zo súčasných českých autorov venujúcich sa problematike českého fašizmu môžeme spomenúť práce Tomáša Pasáka,¹¹ ďalej štúdiu od Antonína Klimka a Petra Hoffmana, ktorá pojednáva o osobe gene-

1961. 316 s.; Tenže. *Fascism in Spain (1923 - 1977)*. Madison : University of Wisconsin Press, 1999. 601 s. Tiež GRIFFIN, Roger. *The Nature of fascim*. New York : St. Martin's Press, 1991, 238 s.; Tenže. *Fascism*. Oxford : Oxford University Press, 1995, 410 s. GRIFFIN, Roger - FELDMAN, Matthew. *A Fascist century*. New York : Palgrave Macmillan, 2008, 270 s. Tiež O'SULLIVAN, Noël. *Fašizmus*. Brno : CDK, 2002, 222 s.; alebo GENTILE, Emilio. *The Origins of Fascist Ideology (1918 - 1925)*. New York: Enigma Books, 2013, 450 s.

⁶ NOLTE, Ernst. *Der Faschismus in seiner Epoche*. München : Piper & Co. Verlag. 1965, 633 s. Tenže. *Die faschistischen Bewegungen*. München : DTV Deutscher Taschenbuch, 1991. Tenže. *Der europäische Bürgerkrieg 1917 - 1945 : Nationalsozialismus und Bolschewismus*. München : Herbig, 1997, 574 s. V Českom preklade sa najznámejšia Nolteho práca dočkala dvoch samostatných vydaní. Porov. NOLTE, Ernst. *Fašizmus ve své epoše*. 1. vyd. (z origin. preložili Jan Dobeš a Blanka Pscheidtová). Praha : Argo, 1999, 696 s. A v druhom upravenom vydaní NOLTE, Ernst. *Fašizmus ve své epoše*. 2. vyd. Olomouc : Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2009. 71 s. V zahraničí vyvolala Nolteho interpretácia fašizmu vášnivú diskusiu, ktorá vyústila v 80-tych rokoch v Nemecku do tzv. „*Historikerstreit-u*“. Podľa francúzskeho historika a politológa F. Fureta bol fašizmus samostatnou akčnou silou a nie reakčnou, tak ako to tvrdil E. Nolte. Porov. FURET, François - NOLTE, Ernst. *Fašizmus a komunizmus. Konfrontácia názorov*. Bratislava : Agora, 2001, s. 102-104. Tiež FURET, François - BESANCON, Alain et al. *Komunizmus a fašizmus*. Red. Miroslav Novák. Praha : ISE 2002, 276 s. Podrobnejšie k antitezám Nolteho interpretácie CINKAJZL, Ondřej. Ke genezi komparatívnych fašistických štúdií a „*nového konsenzu*“. In *Securitas imperii*, roč. 17, 2010, č. 2, s. 106-123. Ostatne sa o tom zmieňuje aj Anton Hruboň vo svojej štúdií *Fašistický mýtus znovuzrodenia v kontexte Národnej obce fašistickej a Rodobnany*. In *Český časopis historický*, roč. 113, 2015, č. 2, s. 456.

⁷ PAXTON, O. Robert. *Anatomie fašismu*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 249-250.

⁸ HRUBOŇ, Fašistický mýtus znovuzrodenia, s. 455.

⁹ Tlmočený rozhovor s profesorom Rogerom Griffinom v relácii *Hyde Park Civilizace* v Českej televízii. Dostupné na: <<http://www.ceskatelevize.cz/specialy/hydepark-civilizace/23.5.2015/>> [cit. 24. 05. 2015].

¹⁰ SANDOMIRSKÝ, Borisovič German. *Fašisté*. Praha : Kniha, 1923, 157 s. REICHMANN, Jan. *Fašizmus*. Praha : Šotek, 1923, 36 s. LEBLOCH, Otakar. *Fašistický stát*. Brno : Vlast. nákl., 1927, 58 s. Tiež KAPRAS, Jan, ml.. *Fašizmus*. Praha : Jan Mazáč, 1936, 306 s.

¹¹ PASÁK, Tomáš. *Český fašizmus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 - 1945*. Praha : Práh, 1999, 486 s.

rála Radoly Gajdy,¹² alebo Gregorovičove *Kapitoly o českém fašismu*.¹³

Inšpiratívnou je aj monografia československého (českého) fašizmu, ktorú už v roku 1995 publikoval americký historik David D. Kelly.¹⁴ Do určitej miery diskutabilnou sa javí psychologicko-sociologická štúdia českého fašizmu od Milana Nákoněného.¹⁵ Na niektoré z kontroverzných interpretácií českého fašizmu u Nákoněného poukázal Pavel Baloun v recenzii publikovanej v *Soudobých dějinách*.¹⁶ Svojou čiastkou do skúmanej problematiky prispel aj Pavel Kotlán.¹⁷ Filozofický pohľad na korene fašizmu, jeho podstatu a vývoj prinášajú publikované štúdie Bedřicha Loewensteina.¹⁸

Zaujímavo sa tiež javí monografia od Iva Pejčocha s názvom *Armády českých politiků*, v ktorej nám autor približuje polovojsenské jednotky českých politických strán a hnutí, včítane tých fašistických (Omladina NOF, Obrana NOF, Junáci NOF, Gajdove gardy).¹⁹

Obsahovo obsirnejšou je monografia *Fašismus v českých zemích...*, v ktorej spomínaný autor približuje najagresívnejšie prejavy českého fašizmu v medzivojnovom období.²⁰ K najnovším prácam českých historikov, skúmajúcich problematiku fašizmu v Čechách a na Morave v medzivojnovom období, patrí monografia od Libora Vykoupila *Český fašismus na Moravě*.²¹ Brnenský politológ Miroslav Mareš zase v monografii *Paramilitarismus v České republice* zaujímavým spôsobom približuje fenomén paramilitarizmu v Českej republike v kontexte historického vývoja na tomto území.²² Pri hodnotení pôsobenia fašisticky orientovaných organizácií a spolkov v prvej ČSR netreba tiež zabúdať na medzinárodný aspekt, ktorý sa týka československo-talianskych vzťahov v sledovanom období. Viacero zaujímavých informácií ponúka monografia Ondřeja Housku *Praha proti Římu : československo-*

¹² KLÍMEK, Antonín - HOFFMAN, Petr. *Vítěz, který prohrál. Generál Radola Gajda*. Praha; Litomyšl : Paseka, 1995, 285 s. K aktivitám NOF a jej vodcovi, generálovi ruských légií Radolovi Gajdovi pozri ŠEDIVÝ, Ivan. Gajdova aféra 1926 – 1928. In *Český časopis historický*, roč. 92, 1994, č. 4, s. 732-758. Tiež MOULIS, Miroslav. *Vzestup a pád generála Gajdy*. Třebíč : Akcent, 2000, 153 s.

¹³ GREGOROVIC, Miroslav. *Kapitoly o českém fašismu : Fašismus jako měřítko politické dezorientace*. Praha : Nakladatelství Lidové Noviny, 1995, 186 s.

¹⁴ KELLY, David D.. *The Czech Fascist Movement 1922 – 1942*. Boulder : East European Monographs, 1995, 243 s.

¹⁵ NÁKONEČNÝ, Milan. *Český fašismus*. Praha : Vodnář, 2006, 427 s.; Tenže. *Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha : Chvojko nakladatelství, 2001, 332 s.

¹⁶ BALOUN, Pavel. Čeští fašisté jako „naivní národovci“. Netradiční pohled na fenomén fašismu. In *Soudobé dějiny*, roč. 17, 2010, č. 1-2, s. 194-204; Tenže. Vznik českého fašismu (1921 – 1926). In *Historie – otázky – problémy*, roč. 2, 2010, č. 1, s. 63-83.

¹⁷ KOTLÁN, Pavel. *Fašismus a jeho česká podoba : Národní obec fašistická 1926 – 1933 a fašismus současný*. Přerov : Nakladatelství Šárka, 2001, 78 s. Tenže. *Demokracie ve stínu : extrémismus, terorismus, fašismus, komunismus*. Ostrava : Institut vzdělávání SOKRATES, 2003, 173 s.

¹⁸ LOEWENSTEIN, Bedřich. *Civilizace a fašismus. Studie z let 1969 – 1971*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2003, 91 s.

¹⁹ PEJČOCH, Ivo. *Armády českých politiků. České polovojsenské jednotky 1918 – 1945*. Cheb : Svět křídel, 2009, 162 s.

²⁰ PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích. Fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922 – 1945*. Praha : Academia, 2011, 507 s.

²¹ VYKOUPILO, Libor. *Český fašismus na Moravě*. Brno : Matice moravská, 2012, 384 s.

²² MAREŠ, Miroslav. *Paramilitarismus v České republice*. Brno : CDK, 2012, 316 s.

*italské vzťahy v letech 1922 - 1929.*²³

Zo slovenských autorov venujúcich sa dejinám vzniku a vývoja talianskeho fašizmu treba spomenúť už staršie práce Herty Tkadlečkovej,²⁴ tiež Kramerove práce, reflektujúce iredentistické snahy niektorých (ex)členov (H)SLS v období prvej ČSR.²⁵ Nemožno opomenúť dve štúdie od Ivana Kamenca, v ktorej autor približuje špecifiká slovenského fašizmu v prvej ČSR.²⁶

O Rodobrane vznikla doposiaľ dizertačná práca, niekoľko štúdií a článkov. Zo štúdií môžeme spomenúť tú od Yeshayahu Jelínka²⁷, ďalej štúdiu od dvojice autorov Stanislava V. Chytku a Zdenka Vališa²⁸, alebo článok od Františka Chudjáka.²⁹ Rodobrane sa v samostatnej kapitole venuje vo svojej monografii *Branné organizácie v Československu 1918 - 1939. (So zreteľom na Slovensko)* aj Miloslav Čaplovič.³⁰ Podnetnými sú tiež štúdie a články od Vojtecha Karpátého, ktorý sa ako jeden z prvých mladých historikov na Slovensku podujal k výskumu krajne pravicových, fašisticky orientovaných polovojenských združení, rozvíjajúcich svoju činnosť v medzivojnovom období.³¹ V niektorých prácach venujú autori svoju pozornosť Rodobrane len sekundárne (spomínanú ju len ako predchodkyňu Hlinkovej gardy) a hlbšie ju už neanalyzujú. Máme tým na mysli už staršiu monografiu od Františka Vnuka.³² Novšími sú napríklad diplomová práca od Pavla Šípoša,³³ kolektívna monografia

²³ HOUSKA, Ondřej. *Praha proti Římu : československo-italské vzťahy v letech 1922 - 1929*. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2011, 214 s.

²⁴ TKADLEČKOVÁ, Herta. Vznik fašistického hnutia a fašistickej strany v Taliansku. In *Historica XX*, 1969, s. 127-165; Táž. Hlavné prvky a tendencie talianskej fašistickej ideológie. In *Historica XXIX-XXX*, 1978 - 1979, s. 195-214. K bádateľskému prínosu autorky pozri NIŽŇANSKÝ, Eduard. Herta Tkadlečková ako historička fašizmu. In *Acta historica Posoniensa XV. Historické štúdie k životnému jubileu Herty Tkadlečkovej*. Bratislava : Katedra všeobecných dejín FF UK, 2011, s. 154-163.

²⁵ KRAMER, Juraj. *Iredenta a separatizmus v slovenskej politike*. Bratislava : SVPL, 1957, 248 s. Tenže. *Slovenské autonomistické hnutie v rokoch 1918 - 1929*. Bratislava : SAV, 1962, 483 s.

²⁶ KAMENEC, Ivan. Vznik, vývoj a špecifické črty slovenského fašizmu v medzivojnovom období. In *Sborník k problematice dějin imperialismu*. Svazek 5. Díl 2. Praha 1978, s. 281-299. Tenže. Prenikanie fašistickej ideológie a organizácií Národnej obce fašistickej do slovenského politického života v medzivojnovom období. In *Historické štúdie 24*, Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1980, s. 43-72.

²⁷ JELÍNEK, A. Yeshayahu. Storm troopers in Slovakia : The Rodobrana and the Hlinka guard. In *Journal of Contemporary History*, roč. 6, 1971, č. 3, s. 97-119.

²⁸ CHYTKA, V. Stanislav - VALIŠ, Zdeněk. Rodobrana. In KVAČEK, Robert - SKŘIVAN, Aleš (eds.). *Pocta profesoru Janu Kuklíkovi. (Zborník príspevkov)*. Edícia: Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et Historica. 1/1998. Studia Historica 48. Praha : Karolínium, 2000, s. 67-84.

²⁹ CHUDJÁK, František. Pod čiernou zástavou. Ciele radikálnej Rodobrany. In *Historická revue*, roč. 9, 1998, č. 4, s. 27.

³⁰ ČAPLOVIČ, Miloslav. *Branné organizácie v Československu 1918 - 1939. (So zreteľom na Slovensko)*. Bratislava : Ministerstvo obrany SR, 2001, s. 83-98. Tenže. K niektorým otázkam vzniku a organizačného vývoja Rodobrany v rokoch 1923 - 1929. In *Vojenské obzory - H príloha*, roč. 3, 1996, s. 53-65. Tenže. Rodobrana. Čierny pluk medzivojnového Slovenska. In *História - Revue o dejinách spoločnosti*, roč. 1, 2001, č. 5, s. 12.

³¹ KARPÁTÝ, Vojtech. Zákon na ochranu republiky č. 50 z roku 1923 a niektoré formy jeho aplikácie. In *2. študentská vedecká konferencia FF Prešovskej univerzity v Prešove, 4. 5. 2006. (Zborník príspevkov)*. Prešov : FF Prešovskej univerzity v Prešove, 2006, s. 267-273. Tenže. Krvavý zraz slovenských vlastencov v košickom Shalkháze. In *Slovenské národné noviny*, roč. 27, 15. septembra 2012, č. 36, s. 11.

³² VNUK, František. *Mat svoj štát znamená život. Politická biografía Alexandra Macha*. Bratislava : Odkaz, 1991, 383 s.

³³ ŠÍPOŠ, Pavel. *Organizácia a činnosť Hlinkovej gardy v Tatranskej župe*. Diplomová práca, nepublikovaná.

o (Hlinkovej) Slovenskej ľudovej strane³⁴ a monografia Petra Sokoloviča o Hlinkovej garde.³⁵

Zaujímavé informácie o Rodobrane sa môže čitateľ dozvedieť aj zo spomienok niektorých jej hlavných protagonistov – A. Macha³⁶ a Karola Sidora.³⁷ Rodobranu v súvislosti s pôsobením jedného z jej zakladateľov, V. Tuku, spomína takisto Maroš Hertel vo svojej dizertačnej práci.³⁸

O JSJ, typovo podobnej organizácii s fašistickým programom, pôsobiacej v područí SNS, ako aj o sympatiách niektorých národnárov k fašizmu, píše Jaroslava Rogulová v monografii *Slovenská národná strana 1918 – 1938*.³⁹ Pôsobeniu ideovo príbuznej Národnej obce fašistickej (NOF) na Slovensku sa vo svojich prácach venuje Anton Hruboň a tiež Vojtech Karpáty.⁴⁰ Sondou do činnosti tejto organizácie na Morave je už staršia štúdia Jaroslava Pecku.⁴¹

Ružomberok : Katedra histórie Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2003, 91 s.

³⁴ LETZ, Róbert - MULÍK, Peter - BARTLOVÁ, Alena (eds.). *Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 – 1945*. Martin : Matica slovenská, 2006. 389 s.

³⁵ SOKOLOVIČ, Peter. *Hlinkova garda 1938 – 1945*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2009, s. 22-35. Zaujímavá je tiež Sokolovičova štúdia s názvom „Kariéra“ protizidovského radikála z Trnavy, v ktorej ponúkol sondu do politického pôsobenia a života rodobranca Jozefa Bílka-Záhorského, neskôr neslávne známeho antisemitu a člena NOF na Slovensku. Tenže „Kariéra“ protizidovského radikála z Trnavy. In *Pamät národa*, roč. 4, 2008, č. 3, s. 33-46.

³⁶ MACH, Šaňo. *Vo väzení*. Bratislava : Tlačou Kníhtlačiarne Jednota, 1930, 198 s. Tenže. *Kurziukovým tónom*. Zv. 1. Trnava : Nakladateľstvo Pavla Gerdelána – Kníhtlačiareň Spolku sv. Vojtecha, 1941, 330 s. Tenže. *Z ďalekých ciest*. Martin : Matica slovenská, 2008, 367 s.

³⁷ SIDOR, Karol. *Slovenská politika na pôde pražského snemu 1918 – 1938*. Zv. 1. Bratislava : Tlačou kníhtlačiarne Andreja, úč. spol. fil. v Žiline, 1943, s. 330-331. Tiež SIDOR, Karol - VNUK, František. *Andrej Hlinka 1864 – 1938*. Bratislava : Lúč, 2008, s. 457-458, 498.

³⁸ HERTEL, Maroš. *Dr. Vojtech Tuka v rokoch 1880 – 1929. Pokus o politický profil*. Dizertačná práca, nepublikovaná. Bratislava : Historický ústav SAV, 2003, 221 s. Tenže. Tuka verzus Hlinka. In LETZ, Róbert - MULÍK, Peter (eds.). *Pohľady na osobnosť Andreja Hlinku*. Martin : Matica slovenská, 2009, s. 225-233. Pozri tiež ARPÁŠ, Róbert. *Vojtech Tuka a jeho aktivity v Ľudovej strane*. In *Societas – časopis pro spoločenské a politické vedy*, roč. 5, 2008, č. 1-2. Dostupné na internete: <<http://www.societas.cz/societas/arpas.htm>> [cit. 28. 09. 2015]

³⁹ ROGULOVÁ, Jaroslava. *Slovenská národná strana 1918 – 1938*. Bratislava : Kalligram, 2013, 329 s. Táže. Slovenská národná strana a fašizmus v medzivojnovom období. In *Forum Historiae*, roč. 4, 2010, č. 1, 22 s. Dostupné na internete: <http://www.forumhistoriae.sk/FH1_texty_1_2010/rogulova.pdf> [cit. 28. 09. 2015]

⁴⁰ A. Hruboň si všima okrem pôsobenia a organizačnej štruktúry NOF na Slovensku aj spoluprácu jej predstaviteľov s Rodobranou, pričom obidve organizácie navzájom porovnáva a približuje ich spoločné a odlišné znaky. Viď HRUBOŇ, Anton. „Blaho vlasti – zákon najvyšší!“ *Národná obec fašistická a Slovensko (1926 – 1938)*. Ružomberok : Historia nostra, 2015, s. 90-110. Tenže. Bankrot veľkých vízií : Národná obec fašistická a Slovensko (1926 – 1938). In MIČKO, Peter - ŠMIGEL, Michal - SYRNÝ, Marek (eds.). *V turbulentnom tridsaťročí. Kapitoly z dejín Slovenska v rokoch 1918 – 1948. Zborník príspevkov venovaný 70. narodeninám prof. PhDr. Karola Fremala, CSc.* Krakov : Spolok Slovákov Poľsku, 2013, s. 37-68. Tenže. Fašistický mýtus znovuzrodenia, s. 454-487. Tiež KARPÁTY, Vojtech. K niektorým aktivitám Národnej obce fašistickej na východnom Slovensku. In PEKÁR, Martin - DERFIŇÁK, Patrik (eds.). *Annales historici Presovienses*, č. 6, 2006, s. 373-384. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/2svk06/_karpaty.pdf> [cit. 28. 09. 2015]

⁴¹ PECKA, Jaroslav. *Národná obec fašistická a její ozbrojená složky v zemi Moravskoslezské (1926 – 1938)*. In *Vlastivědný věstník moravský*, roč. 45, 1993, č. 1, s. 29-40.

Vznik a vývoj Rodobraný do jej úradného zrušenia v auguste 1923

Založenie Rodobraný ako odozvy na búrlivé a často krvavé udalosti súvisiace so získavaním politického priestoru pre SLS navonok plnilo predstavu o bezpečnostných požiadavkách proti útokom zo strany sociálnych demokratov a agrárnikov. Spolu s nimi sa komunisti stali jednou z najvýznamnejších prekážok ľudáckych snáh o presadenie sa v slovenských mestách.⁴² Sympatizanti SLS sa s nimi dostávali do konfliktov, najmä na predvolebných zhromaždeniach a počas prejavov stranických predstaviteľov. Politicky rozoštvaní radikálni komunisti, ako aj agrárci, či socialisti, ktorým na druhej strane sekundovali horliví ľudáci, sa neváhali uchýliť k fyzickým napadnutiam či vraždám.⁴³

13. januára 1923 zasadal správny výbor SLS, ktorý prijal „Úpravu pre poriadateľov na shromaždeniach a slávnostiach“. O sedem dní neskôr, 20. januára 1923, schválil „Úpravu“ aj Klub poslancov a senátorov SLS v Národnom zhromaždení. Predseda SLS Andrej Hlinka podpísal tento dokument 31. januára 1923 v Ružomberku. Pôvodne sa mali rodobranci organizovať oddelene od usporiadateľov ľudáckych zhromaždení. Postupne však došlo k ich zlúčeniu do jedného zboru, ktorý prijal formálny názov Rodobrana. Tento názov bol zaužívaný skôr neoficiálne a aj A. Hlinka tvrdil, že boli dobrovoľníckou políciou, usporiadateľmi, ktorí sa „*niekedy sami nazývajú Rodobranci*“.⁴⁴

V. Tuka ako jeden z dvojice zakladateľov (tým druhým bol Vojtech Hudec), postupoval pri budovaní organizácie opatrne a skutočný cieľ, ku ktorému bola Rodobrana vedená, držal v tajnosti. Podľa J. Kramera nemusela byť organizácia budovaná ilegálne, ale navonok bola prezentovaná ako pridružená ku SLS. Tukovou výhodou bolo aj to, že sa Rodobrana budovala pod heslom autonómie Slovenska, pričom maďarská otázka bola, korešpondujúc s Tukovými plánmi, prirodzene zatlačená do úzadia. Nespornou výhodou pre V. Tuku bol aj prebúdžajúci sa nacionalizmus u mladej generácie Slovákov.⁴⁵ Pre ideologický dogmatizmus Rodobraný, ktorého autorom bol V. Tuka, boli charakteristické najmä dve črty: spomínaný nacionalizmus a náboženský mysticismus.⁴⁶

⁴² SOKOLOVIČ, Hlinkova garda 1938 - 1945, s. 22.

⁴³ STRNISKO, Rodobrana 1923 -1929, s. 48-49.

⁴⁴ SOKOLOVIČ, Hlinkova garda 1938 - 1945, s. 25-26.

⁴⁵ KRAMER, Slovenské autonomistické hnutie, s. 312-313.

⁴⁶ HRUBOŇ, Fašistický mýtus znovuzrodenia, s. 475. Spomínaný autor vo svojej štúdii poukazuje na zložitý vzťah medzi oboma črtami Rodobraný: „*Zatiaľ čo prvá zložka (nacionalizmus) vcelku logicky vyplýva zo subordinančného vzťahu Rodobraný k HSLS, druhá (náboženský mysticismus) bola oproti tradičnému ponímaniu kresťanskej viery ako základného stavebného kameňa ľudáckej ideológie veľmi svojská.*“ Tamže, s. 475. V tomto výroku utvrdzuje autora útla knižka *Úcta svätej krvi Kristovej*, ktorú V. Tuka vydal v roku 1925. V nej vyzýval katolícku verejnosť k pestovaniu kultu „Svätého Grálu Slovenského“. Duchovným miestom adorácií mal byť kláštor v Hronskom sv. Beňadiku. Na túto črtu nadviazal Tuka už o tri roky neskôr, keď napísal *Rodobranecký katechizmus*, v ktorom mali rodobranci pred vstupom do organizácie prisahať na „Svätú Krv Kristovu“ pri obrane viery a národa. Tamže, s. 476. Spomínaný autor vo svojej monografii dodáva, že rodobranecký mýtus bol veľmi blízky ideológii „najobskúrnejšieho“ rumunského religiózno-fašistického hnutia medzivojnovnej Európy, Železnej gardy. Porov. HRUBOŇ, „Blaho vlasti - zákon najvyšší!“, s. 109. Treba však dodať, že V. Tuka sa snažil implementovať tieto myšlienky už o štyri roky skôr, a to na zjazde slovenského katolíckeho študentstva v Žiline 14. augusta 1921, kedy vo svojej reči uviedol: „*Národ náš chceme z mŕtveho spánku vzkriesiť a z pazúrov polypopových, z hriechu vyslobodiť. [...] V kríži zvíťazíte! [...] Chyťme teda šablu proti hriechu,*

Členská základňa Rodobrany našla živnú pôdu v kruhoch katolíckej bratislavskej mládeže, ktorá bola nekompromisne slovenská. Narastajúci radikalizmus, najmä medzi slovenskou vysokoškolskou mládežou, chcela časť vedenia SLS využiť pre svoje ciele. Preto netrvalo dlho a usporiadatelia boli zlúčení s rodobrancami.⁴⁷ Hlavnými bodmi rodobraneckého programu sa stali: vypätý nacionalizmus, namierený hlavne proti Maďarom a Čechom, antisemitizmus, militantná neznášanlivosť (podľa vzoru talianskych fašistov), presadenie autonómie, a tiež náboženská demagógia.⁴⁸ Organizácia naberala na sile hlavne v letných mesiacoch roku 1923, kedy sa podarilo jej agitátorom pritiahnuť do novovznikajúcich oddielov veľké množstvo mladých mužov.

Pod vplyvom množiacich sa informácií o výtržnostiach rodobrancov pristúpil Úrad Ministra s plnou mocou pre správu Slovenska na čele s Jozefom Kállayom k úradnému zastaveniu činnosti Rodobrany, a to výnosom č. 9720 - D - prez. adm. zo dňa 30. augusta 1923.⁴⁹ Je zaujímavé, že rodobranci aj napriek úradnému zákazu naďalej vystupovali na verejnosti a manifestovali svoju príslušnosť k úradne zrušenej organizácii.⁵⁰

Úradné zastavenie Rodobrany ohraničuje pomyselnú prvú epochu jej účinkovania. V čase od januára do augusta 1923 prešla zásadnými zmenami, ktoré prispeli k radikalizácii jej členov. K zdarnému rozmachu Rodobrany tiež výrazne prispela agitačná kampaň vedená v denníku *Slovák*. Svoj podiel na rozvoji organizácie mala aj mladícka horlivosť (resp. nerozvážnosť? - pozn. autor) a záujem pravícových radikálov o Mussoliniho fašistický režim v Taliansku.

V tom čase mala Rodobrana oficiálne 1894 členov.⁵¹ Počet členov v ďalších 34 obciach v Zlatomoravskom a v Levickom okrese nebol úradne zistený. Odhadom sa môžeme opierať o číslo 3000 rodobrancov.⁵² O ďalších 1000 - 2000 rodobrancoch sa môže domnievať, že boli členmi, ale úrady ich oficiálne nezaznamenali. Podľa zistení tak bolo možné od konca marca do septembra 1923 zorganizovať do 5000 rodobrancov, o čom nesvedčí len pútavosť idey, ale aj vhodne načasovaný okamih

postavte sa k veliteľovi božiemu, staňte sa bojovníkmi Kristovými.“ V závere svojho prejavu vyzýval Tuka na mobilizáciu v boji za „Slovensko Kristovo“. Vid' TUKA, Vojtech. Napred! Slávnostná reč, ktorú povedal na Zjazde katolíckeho študentstva v Žiline Dr. Vojtech Tuka, 14. augusta 1921. In JOŠTIK, Jozef - JANKOVIČ, Ladislav. *Dva životy - jeden osud*. Bratislava : Dom zahraničných Slovákov, 1996, s. 15-21. (Za informáciu o tejto publikácii ďakujem prof. Milanovi Katunincovi).

⁴⁷ ČAPLOVIČ, Branné organizácie v Československu, s. 84.

⁴⁸ Tamže, s. 85.

⁴⁹ Tamže, s. 88.

⁵⁰ Skôr išlo o jednotlivcov ako celé skupiny. Napríklad Štefan Orolín, rodák zo Žitavy a poslucháč Lekárskej fakulty Karlovej univerzity, údajne povedal na schôdzi vo Veľčiciach o rodobrancoch: „*Boli, sú a budú aj naďalej, vzdor úradnému zákazu.*“ Ďalší incident sa odohral 15. septembra 1923, kedy sa rodobranec Ján Ertl zo Zlatých Moraviec prechádzal na verejnosti v čiernej rodobraneckej košeli. Najzávažnejším bol prípad rodobrancu Jána Benčata z Kozároviec, ktorý sa spolu s ďalšími ľudákmi dopustil násilností voči četníckej hliadke v obci Nemčicany. Vid' Národní archiv Praha (ďalej NA-P), fond (ďalej f.) Presidium Ministerstva vnitra - Archiv Ministerstva vnitra 225 (ďalej PMV - AMV 225), kartón (ďalej k.) 1451, sign. 225-1451-3, Správa exponovaného četníckeho dôstojníka Mjr. Ballinga Zemskému četníckemu veliteľstvu pre Slovensko v Bratislave, 27. septembra 1923, s. 1.

⁵¹ Porov. Štátny archív v Košiciach (ďalej len ŠA KE), f. Policajné riaditeľstvo v Košiciach 1920 - 1938, kr. č. 5, sign. mat./563/2, inv. č. 79. Elaborát Slovenská rodobrana. Jej vznik a vývoj do ledna 1929, s. 22.

⁵² ČAPLOVIČ, Branné organizácie v Československu, s. 90.

a šikovnosť organizátorov, pracujúcich potichu a cieľavedome.⁵³

V ďalšej časti štúdie budem mapovať obdobie od septembra 1923 do decembra 1925. Počas tohto obdobia sa rodobranci zhromažďovali v týchto kresťanských organizáciách a spolkoch: Telovýchovná jednota (TJ) Orol, Spolok sv. Vojtecha, Omladina, či Združenie slovenských železničiarov.⁵⁴ Samozrejme tajne a s úmyslom zbytočne nevzbudzovať pozornosť policajných a četníckych zložiek.

Pokúsím sa priblížiť vyšetrovanie rodobraneckých veliteľov V. Hudeca, Jozefa Joštiaka a skupiny rodobrancov Levického okresu na čele s Filipom Šlapákom. Nápomocným sú mi články a správy v dobových periodikách, ktoré výstižne informovali o perzekúciách rodobrancov. Opriem sa môžem aj o hlásenia policajných orgánov, ktoré neprestávali sledovať dianie vo vnútri (H)SLS. Zároveň sa pokúsím nájsť odpovede na nasledujúce otázky: Ako ďalej postupovali vládne orgány voči rodobrancom? Ako reagovala materská strana? Ako vnímala Rodobranu dobová tlač?

V ilegalite katolíckych spolkov (september 1923 – január 1926)

Spoločensko-politická situácia na Slovensku sa zdala byť koncom augusta 1923 veľmi vyhrotenou. O Rodobrane a „tukovcoch“ sa rozprávalo takmer všade. Provládne periodiká sa pokúšali apelovať na kompetentných, aby s napätou situáciou niečo urobili.⁵⁵ V septembri 1923 vykonali policajné orgány rozsiahlu akciu zameranú na domové prehliadky u vybraných členov Rodobran. Jednou z prvých bola bytová prehliadka u V. Hudeca,⁵⁶ ktorá sa uskutočnila 5. septembra 1923 v jeho prenajatom

⁵³ Viď Slovenský národný archív v Bratislave (ďalej len SNA BA), f. Policajné riaditeľstvo Bratislava 1920 – 1950, kr. č. 236, mat. 236/48 – 236/57. Správa Župného úradu v Bratislave o zastavení činnosti slovenských rodobrancov, adresovaná všetkým okresným náčelníkmi Bratislavskej župy a policajnému komisariátu v Komárne, 16. septembra 1923, s. 22.

⁵⁴ Pozorný čitateľ si môže položiť otázku: Prečo sa rodobranci v čase úradného zrušenia organizácie združovali práve v náboženskom Spolku sv. Vojtecha? (Túto informáciu som čerpal od M. Čaploviča). Domnievam sa, že k tomu prispelo viacero dôvodov. Tým prvým bol fakt, že predsedom Spolku sv. Vojtecha bol v uvedenom čase A. Hlinka. Druhým, že rodobranci boli od svojich veliteľov nabádaní, aby boli súčasne členmi príbuzných organizácií a spolkov, napríklad TJ Orla, kde mali možnosť vykonávať telesné cvičenia, čo sa Spolku sv. Vojtecha síce netýkalo, ale rodobranci mohli naďalej zostať v spoločnom kontakte, ktorý bol dôležitý pre šírenie informácií a rozkazov z centrálneho veliteľstva v Bratislave (rodobranci mali príkaz po prečítaní písomné rozkazy zničiť – z praktického dôvodu, aby sa zamedzilo riziko úniku informácií).

⁵⁵ Medzi prvými, kto informoval verejnosť o rozpustení Rodobran, boli *Robotnícke noviny*. Redakcia periodika tak učinila v krátkej správe s názvom *Rodobranecká banda je rozpustená*. Autora správy telefonicky informovali z Prahy o rozpustení Rodobran. Údajne sa tak stalo vďaka intervencii poslancov ČSSD – Ivana Déřera a Ferdinanda Bendu. Porov. Rodobranecká banda je rozpustená. In *Robotnícke noviny*, roč. 20, 31. augusta 1923, č. 197. Porov. NA-P, f. PMV – AMV 225, k. 1451, sign. 225-1451-2.

⁵⁶ JUC. Vojtech Hudec (pôv. Hunadyi) (16. august 1902, Piarg (Štiavnické Bane) – 2. októbra 1959, Bratislava). Druhý z dvojice zakladateľov Rodobran. Právnik a politik. Otec Jozef Hunadyi, žandársky strážmajster. V rokoch 1908 – 1912 chodil do Ludovej školy v Leviciach. V rokoch 1912 – 1920 študoval na gymnáziu v Trnave, Esterhome a Banskej Štiavnici. V rokoch 1920 – 1925 študoval na Právnickej fakulte Masarykovej univerzity v Brne, Univerzite Komenského v Bratislave a v Dijone. V roku 1925 získal titul JUDr. Advokátsku prax vykonával u člena SLS Dr. Viktora Ravasza v Leviciach a v Michalovciach. Trvalé bydlisko mal uvedené v Žarnovici. V rokoch 1925 – 1926 pôsobil ako referent na Úrade ministra s plnou mocou. V roku 1927 pôsobil ako redaktor *Slovenskej Pravdy* v Prešove, v rokoch 1927 – 1928 ako súdny úradník v Michalovciach, 1928 – 1930 v Bratislave. Od roku 1931 pôsobil ako

byte na Prayovej ulici č. 5 v Bratislave.⁵⁷ V. Hudec v tom čase nebol prítomný, ale vyšetrovateľovi a jeho spolupracovníkom otvoril dvere bytu Karol Chren, právnik a člen správnej rady internátu. Policajný vyšetrovateľ našiel v byte tri kusy „Úpravy pre poriadateľov“, jeden kus „Poverenia“ V. Hudeca neznámemu rodoobrancovi o tom, aby mohol organizovať vo svojom bydlisku rodoobranecký oddiel, ďalej dva kusy „Zoznamu poriadateľov“ a list neznáameho autora z Petrovej Vsi. Dotýčný v liste prosil V. Hudeca, aby mu poslal štyri kusy „Organizačných poriadkov pre rodoobrancov“ a päť kusov „Desatora rodoobrancov“.⁵⁸

Netrvalo dlho a už o dva dni, 7. septembra 1923, sa podobná akcia uskutočnila v Košiciach, v byte J. Joštiaka,⁵⁹ tajomníka SLS. Po ňom nasledovali prehliadky

advokát v Novej Bani. Od roku 1938 pôsobil ako tlačový komisár pre podniky firmy Novina (*Slovenský denník, Slovenská politika, Slovenský hlas a Novosti*) a *Robotnícke noviny* v Bratislave. Od roku 1921 člen SLS, blízky spolupracovník a dôverník V. Tuku. Pod Tukovým vedením bol v službách maďarskej iредenty, pre ktorú pracoval aj jeho brat, ktorý bol za túto činnosť súdený v Košiciach. V roku 1923 ho V. Tuka poveril funkciou hlavného organizátora a vodcu Rodobrany, ktorá mala byť oficiálne poriadkovou službou, ale najmä zálohou pre prípadný fašistický prevrat a pripojenie Slovenska k horthyovskému Maďarsku. Po vstupe HSLS do vlády (január 1927) sa v Rodobrane prestal angažovať. Porov. MENICH, Pavol - LAURO, Rajmund - VALENTOVIČ, Štefan (eds.). *Slovenský biografický slovník. 2. Zväzok, E - J. Martin* : Matica slovenská, 1987, s. 429. Tiež KRAMER, Slovenské autonomistické hnutie v rokoch 1918 - 1929, s. 315.

⁵⁷ Slovenský národný archív v Bratislave (ďalej SNA BA), f. Policajné riaditeľstvo Bratislava, k. 236, mat. 236/36, Zápisnica o vykonanej domovej prehliadke v byte Vojtecha Hudeca, s. 1-2.

⁵⁸ Domnievam sa, že by autorom listu mohol byť Dezider Fodor, právnik, organizátor a veliteľ viacerých rodoobraneckých oddielov na Záhorí. Dezider Fodor (*10. februára 1901 v Holiči), slobodný študent práv žijúci v Petrovej Vsi, bol spoločne s kaplánom Ludovítom Harangozóm, suspendovaným notárom Štefanom Legeňom a obuvníkom Františkom Balázom, obvinený z organizovania rodoobraneckých oddielov v Gbeloch, Petrovej Vsi, Letnici, Smolinskom (Smolenice) a v Kuklove. Viď NA-P, f. PMV - AMV 225, k. 1451, sign. 225-1451-2, Správa štátneho zastupiteľstva v Bratislave Ministerstvu s plnou mocou pre správu Slovenska, 11. októbra 1923, s. 1. V roku 1928 mal D. Fodor zastávať funkciu podpredsedu fašistického akademického klubu NOF na Slovensku, pričom spomínaný klub mal slúžiť ako opozícia voči ľudáckemu náprotivku (akademickým oddielom Rodobrany), ktoré fungovali pod vedením Martina Sokola a Karola Sidora. Porov. HRUBOŇ, „Blaho vlasti - zákon najvyšší!“, s. 87.

⁵⁹ Jozef Joštiak (2. októbra 1893, Krivá na Orave - 17. júna 1971, Buenos Aires, Argentína), tajomník (H) SLS, organizátor a veliteľ Rodobrany na východnom Slovensku, blízky spolupracovník V. Tuku, publicista a učiteľ. V roku 1912 maturoval a neskôr učil na ľudových školách, od roku 1922 učil na gymnáziách v Levoči, Ružomberku, Košiciach, po roku 1938 pracoval ako štátny úradník. Predseda Stolovej spoločnosti v Košiciach. Spolupodieľal sa na vytvorení miestnej organizácie SLS v Košiciach (1. mája 1923). Predseda Robotníckej sociálnej poisťovne a riaditeľ Penzijného ústavu v Bratislave. Činný bol aj ako novinár. Pôsobil v košickom *Radiojournali*, v rokoch 1923 - 1924 redigoval *Slovenskú pravdu*, prispieval do *Slováka, Nástupu* a iných ľudáckych novín. V roku 1945 emigroval do Rakúska a odtiaľ do Talianska. Od roku 1948 sa živil ako úradník v Argentíne. Pôsobil ako člen Slovenského akčného výboru a popredný činiteľ ľudáckej emigrácie v Argentíne. Prispieval do emigrantských a krajaných časopisov, v ktorých glorifikoval vojnový Slovenský štát a osobitne V. Tuku ako „slovenského národného martýra“. Viď MENICH, Pavol - LAURO, Rajmund - VALENTOVIČ, Štefan (eds.). *Slovenský biografický slovník. 2. zväzok, E - J. Martin* 1987, s. 570. Viacero zaujímavých informácií o vzťahu J. Joštiaka k Rodobrane a k V. Tukovi sa môže čítať dozvedieť v biografii JOŠTIAK, J. - JANKOVIČ, L. *Dva životy - jeden osud*. Bratislava 1996, 165 s. + obrazová príloha. J. Joštiak vo svojej biografii uviedol, že Rodobranu zorganizoval v Košiciach na konci roku 1922 Ján Hollý. Miestne orlice (členky TJ Orol) mali ušiť tunajším rodoobrancom náprsenky. Na začiatku roka 1923 sa malo organizovať v Košiciach do 100 rodoobrancov. Svedčí to o predchádzajúcej cielenej agitačnej práci J. Joštiaka a jeho spolupracovníkov. Schôdze rodoobrancov sa pritom uskutočňovali v priľahlých obciach: v Barci, Ťahanovciach,

u Ladislava Šindléryho, riaditeľa sedriálnej väznice, Dr. Florenta Šimka, advokáta v Košiciach a Mikuláša Kasaniczkého, o ktorých bolo známe, že boli poprední funkcionári a organizátori Rodobrany na východnom Slovensku.⁶⁰ V správe sa môžeme dočítať, že J. Joštiak bol o rozpustení rodobrancov dopredu informovaný, pretože dostal telegrafickú správu z Bratislavy, a tiež disponoval úradným prípisom Župného úradu v Košiciach.⁶¹ Súčasne bol štátnymi orgánmi ústne upovedomený o zastavení Rodobrany. Počas bytovej prehliadky bol policajným úradníkom vyzvaný, aby vydal všetky spisy a majetok rodobrancov, na čo prehlásil, že rodobranci nedisponovali žiadnym majetkom a spisy, ako aj ostatné doklady, týkajúce sa Rodobrany, poslal už dávno na ústredie SLS do Bratislavy.

J. Joštiak si neodpustil voči vyšetrovateľom poznámku, keď uštipačne dodal, že aj keby polícia vykonala domovú prehliadku 1. septembra, bolo by už neskoro. Z toho vyplýva, že bol dobre informovaný o pripravovanej akcii a včas stihol všetok kompromitujúci materiál ukryť, resp. odložiť na bezpečné miesto. Domová prehliadka v Joštiakovom byte teda zostala bez výsledku.⁶²

Úradník vyslaný k domovej prehliadke advokáta F. Šimka v byte nezastihol, pretože podľa úradnej správy bol v tom čase F. Šimko v spolковой miestnosti SLS. Následne bol vyslaný agent, ktorý v sprievode J. Joštiaka menovaného privedol. F. Šimko však policajným vyšetrovateľom kládol oveľa väčší odpor, než jeho predchodca. Keď mu policajný úradník odovzdal rozkaz k vykonaniu domovej prehliadky, menovaný mu v prítomnosti vyšetrovateľa otvorený byt zamkol a kľúče schoval do vrečka. Vedomý si svojich občianskych práv prehlásil, že byt neotvorí a domovú prehliadku nedovolí dovtedy, dokiaľ sa mu policajný úradník nepreukáže súdnym rozkazom k vykonaniu domovej prehliadky. Na to poverený úradník F. Šimka upozornil, že pokiaľ bude klásť policii odpor, bude musieť na základe poverenia byt násilím otvoriť. Nakoľko ani po opätovnom vyzvaní k prehliadke F. Šimko výzvu neposlúchol, zavola policajný úradník zámočníka, ktorý mu pomohol byt otvoriť.

Pri prehliadke, ktorá sa následne uskutočnila bez ďalších komplikácií, polícia žiadne spisy a materiály týkajúce sa Rodobrany nenašla. V správe sa ďalej uvádza, že policajné orgány v Košiciach následne nepokračovali v domových prehliadkach u košických rodobrancov, nakoľko mali podozriví dost času požadované materiály odstrániť. Od prehliadky bytu M. Kasaniczkého polícia odstúpila z dôvodu trvalej neprítomnosti menovaného.⁶³ Na záver konštatoval zástupca policajného riaditeľa

Rozhanovciach a Budimíri. J. Joštiak tiež uviedol, že sa mu podarilo v Humennom získať do Rodobrany bývalého legionára a majiteľa tabakového skladu (?) Ševčíka. V Medzilaboriach sa rodobranci aktivovali hlavne vo filiálke Tatra banky. V Michalovciach agitovali za vstup do organizácie Dr. M. Hufka a tajomník, neskôr poslanec, J. Hajdúček. JOŠTIAK - JANKOVIČ, Dva životy - jeden osud, s. 65-67. O Joštiakových aktivitách v Poľsku, ako aj o plánoch na uskutočnenie vojenského puču s pomocou Rodobrany v roku 1926, podrobnejšie v uvedenej biografii na s. 70-73.

⁶⁰ NA-P, f. PMV - AMV 225, k. 1451, sign. 225-1451-3, Správa Policajného riaditeľstva v Košiciach Župnému úradu v Košiciach o zastavení činnosti slovenských rodobrancov, 10. septembra 1923, s. 1-2.

⁶¹ J. Joštiak vyšetrovateľom oznámil, že spomínaný prípis mu bol doručený 1. septembra 1923. Tamže.

⁶² Podrobnejšie NA-P, f. PMV - AMV 225, k. 1451, sign. 225-1451-3, Správa Policajného riaditeľstva v Košiciach Župnému úradu v Košiciach o zastavení činnosti slovenských rodobrancov, 10. septembra 1923, s. 2.

⁶³ Tamže, s. 2-3.

v Košiciach (*bohužiaľ, nepodarilo sa nám zistiť jeho celé meno – pozn. autor*), že až 6. septembra 1923 dostal výnos župana č. 7562/1923, ktorý mu nariadil podať bližšie informácie o rozpustenej Rodobrane. Až bezprostredne po doručení príkazu začal pátraciu akciu po košických rodoobrancoch.

V dňoch 12. – 15. septembra 1923 vykonali policajné orgány domovú prehliadku u rímskokatolíckeho kaplána Jozefa Annera z Novej Bane. Menovaný mal údajne disponovať spismi o Rodobrane. Kompromitujúce materiály však policajný vyšetrovateľ nenašiel, napriek tomu zostal J. Anner aj naďalej pod policajným dozorom.⁶⁴

V septembri 1923 bola vykonaná domová prehliadka aj u rodoobrancia Františka Šišuláka, v jeho dome č. 164 v Lakšárskej Novej Vsi na Záhorí. Zastával funkciu hlavného zapisovateľa miestneho oddielu Rodobraný. Počas domovej prehliadky bol prítomný aj člen obecného zastupiteľstva Ján Včielka. V kôlni pod slamou našli četníci ukrytý jeden lankasterový revolver s dvoma nábojmi. Zabavená zbraň bola aj s nábojmi zaslaná na odbornú expertízu Okresnému súdu v Malackách. Proti F. Šišulákovi bolo následne vedené trestné stíhanie za nedovolené ozbrojovanie.⁶⁵ Z uvedeného príkladu môžeme pozorovať, že rodoobranci nedisponovali veľkým množstvom strelných zbraní. Skôr išlo o výnimky jedincov, ktorí mohli disponovať staršími typmi krátkej strelnej zbrane. V prípade potreby sa táto zbraň dala ľahko ukryť pod košeľu či kabát. Strelivo pozostávalo z niekoľkých kusov nábojov.

Na perzekúcie rodoobrancov reagovala redakcia *Slováka* 13. septembra 1923 tým, že publikovala rozporuplný článok s názvom *Čo bude s čiernymi košeľami?*⁶⁶ Neviem presne určiť, kto bol autorom článku, ale podľa obsahu by mohlo ísť o osobu s právnickým vzdelaním (*V. Tuka alebo V. Hudec? – pozn. autor*). Autor v ňom poučoval rodoobrancov o ich vlastníckych právach v tom zmysle, že na ich súkromný majetok (*rodoobraneckú košeľu a odznak – pozn. autor*) nemala právo siahnuť cudzia osoba. Teda, že ministerské nariadenie nespomína odoberanie čiernych košiel a odznakov, ale definuje iba zastavenie činnosti organizácie. Podľa autora článku mohol rodoobrancom odobrať ich košeľe len četník s príslušným oprávnením. V závere článku autor upozornil na to, že SLS už podnikla príslušné kroky k tomu, aby bolo úradné nariadenie o zrušení Rodobraný odvolané.⁶⁷ S najväčšou pravdepodobnosťou mal tým na mysli protesty a sťažnosti, ktoré adresovalo predsedníctvo SLS súdom, policajným orgánom a pod. So žalobou proti ministerskému nariadeniu sa

⁶⁴ NA-P, f. PMV – AMV 225, k. 1451, sign. 225-1451-3, Hlásenie okresného náčelníka vo Zvolene (Paraššina) Župnému úradu vo Zvolene vo veci podozrenia rodoobraneckej činnosti kaplána Jozefa Annera, 15. septembra 1923, s. 1.

⁶⁵ NA-P, f. PMV – AMV 225, k. 1451, sign. 225-1451-3, Správa Župného úradu v Bratislave Ministerstvu s plnou mocou pre správu Slovenska vo veci zastavenia činnosti slovenských rodoobrancov, 28. septembra 1923, s. 1.

⁶⁶ Čo bude s čiernymi košeľami? In *Slovák*, roč. 5, 13. septembra 1923, č. 196, s. 2.

⁶⁷ Tamže, s. 2. V jednom z četníckych hlásení sa dozvedáme, že v Bratislavskom, Malackom a Trnavskom okrese nebola v septembri 1923 pozorovaná výrazná radikalizácia miestnych rodoobrancov. V Modre četníci spozorovali, že tunajší rodoobranci nosili aj naďalej biely kovový odznak s dvojkrížom a ovinutou trňovou korunou. Podobné odznaky nosili na verejnosti taktiež rodoobranci v Senici a v Skalici. V Gbeloch zabavili četníci 22 rodoobraneckých odznakov, ktoré následne odovzdali na miestnom okresnom úrade. NA-P, f. PMV – AMV 225, k. 1451, sign. 225-1451-3, Hlásenie exponovaného četníckeho dôstojníka mjr. Dittricha Zemskému četníckemu veliteľstvu pre Slovensko v Bratislave. Predmet: Zastavenie činnosti slovenských rodoobrancov, 27. septembra 1923, s. 1.

19. septembra 1923 obrátil na Najvyšší súd prvej ČSR v Brne generálny tajomník SLS Pavol Macháček.⁶⁸

Analýza policajného vyšetrovania rodobraneckých skupín (december 1923 – február 1926) na príklade súdneho procesu s Vojtechom Hudecom a spol.

Po vykonaní viacerých domových prehliadok u vybraných rodobrancov a nazhromaždení potrebného množstva materiálu, týkajúceho sa Rodobrany, nasledoval v decembri 1923 súdny proces proti V. Hudecovi a spol. Vid' nasledujúce tabuľky číslo 1 a 2.⁶⁹

Tabuľka č. 1 Menný zoznam rodobrancov Levického okresu z roku 1923⁷⁰

Meno	Funkcia	Dátum a miesto narodenia	Povolanie	Vierovyznanie	Rodinný stav	Vojen. služba
Filip Šlapák	veliteľ	*10. septembra 1901, Hronské Kľačany	roľník (nemajetný)	rím.-katolík	slobodný	
Ján Trhan		*24. júna 1896, Hronské Kľačany	roľník (nemajetný)	rím.-katolík	ženatý	áno
Lukáš Seneši		*6. marca 1884, Hronské Kosihy	roľník (majetný)	rím.-katolík	ženatý	
Jozef Poprac		*14. marca 1889, Hronské Kosihy	roľník (nemajetný)	rím.-katolík	ženatý	
Anton Trenkus		*? februára 1892, Veľké Kozmálovce	roľník (nemajetný)	rím.-katolík	ženatý	áno
Štefan Demian		*14. mája 1899, Veľké Kozmálovce	roľník (nemajetný)	rím.-katolík	ženatý	áno
Ján Izold		*10. mája 1891, Rybník	roľník	rím.-katolík	ženatý	
Anton Pastier		*5. februára 1900, Hronská Nová Ves	roľník	rím.-katolík	ženatý	
Florián Šebo ml.		*?, Podlužany				

⁶⁸ Ludáci sa voči rozhodnutiu odvolali, ale 14. novembra 1924 predseda Najvyššieho správneho súdu v Brne JUDr. Ferdinand Pantůček zamietol sťažnosť politického vedenia SLS. Bližšie ČAPLOVIČ, Branné organizácie v Československu, s. 96.

⁶⁹ Uvedené tabuľky, ako aj informácie z nich, čerpám zo svojej dizertačnej práce *Rodobrana 1923 – 1929*, s. 94-99.

⁷⁰ NA-P, f. PMV – AMV 225, k. 1451, sign. 225-1451-3, Zápisnica Okresného súdu v Leviciach v trestnej záležitosti proti Vojtechovi Hudecovi a spol. pre prečin proti zákonu na ochranu republiky, 22. decembra 1923, s. 1-3.

Tabuľka č. 2 Pokračovanie menného zoznamu rodoobrancov Levického okresu⁷¹

<i>Meno</i>	<i>Funkcia</i>	<i>Dátum a miesto narodenia</i>	<i>Povolanie</i>	<i>Vierovyznanie</i>	<i>Rodinný stav</i>	<i>Vojen. služba</i>
Anton Baján		*? decembra 1880, Podlužany	roľník (majetný)	rím.-katolík	ženatý	áno
Anton Petřík		*24. apríla 1900, Ladovky (žijúci v Dalmate)	učiteľ	rím.-katolík	slobodný	áno
Jozef Bednárík		*15. marca 1895, Starý Tekov	nádenník	rím.-katolík	ženatý	áno
Marek Izák		*25. marca 1900, Starý Tekov	nádenník	rím.-katolík	slobodný	
Mikuláš Fabián	cvičiteľ	*4. februára 1897, Starý Tekov	roľník (majetný)	rím.-katolík	ženatý	
Lukáš Uhnák		*19. decembra 1886, Čajkov	roľník (nemajetný)	rím.-katolík	ženatý	áno
Valent Uhnák		*18. februára 1885, Čajkov	roľník (majetný)	rím.-katolík	ženatý	áno
Pavol Drapko		*22. januára 1884, Čajkov	roľník	rím.-katolík	ženatý	áno
Jozef Babinec	krídlar	*14. mája 1899, Čajkov	roľník	rím.-katolík	ženatý	áno

Zápisnica nám tiež môže poslužiť, ako pomôcka na vytvorenie si obrazu „typického rodoobrancu“.

Ako prvý figuruje v zozname obvinených veliteľ oddielu rodoobrancov Filip Šlapák, rodák z Hronských Kľačian, ktorý vo svojej výpovedi uviedol, že toho roku po žatve (*koniec augusta – začiatok septembra 1923 – pozn. autor*) vznikla čata rodoobrancov, ktorí cvičili na obecnom pasienku za dedinou. F. Šlapák tiež uviedol, že raz bol u nich na zhromaždení V. Hudec, ale o čom rozprával, na to sa už nevedel rozpačovať. Rodobranci sa prezentovali na verejnosti čiernymi košeľami, na ktorých mali pripevnený odznak so slovenským dvojkrížom. Tieto košele si kúpili od Viktora Ravazsa z Levíc, ale po voľbách sa v nich na verejnosti už neukazovali.⁷² Podľa Šlapákovkej výpovedi vytvorili rodoobranci čatu v počte 64 členov len preto, aby udržiavali poriadok na zhromaždeniach SLS. Strelnými zbraňami údajne nedisponovali.

Ako druhý v poradí vypovedal Ján Trhan, ktorý uviedol, že 15. júla 1923 prišiel do Hronských Kľačian V. Hudec, aby rečnil na zhromaždení. Podľa Hudecovho naria-

⁷¹ NA-P, f. PMV – AMV 225, k. 1451, sign. 225-1451-3, Zápisnica Okresného súdu v Leviciach v trestnej záležitosti proti Vojtechovi Hudecovi a spol. pre prečin proti zákonu na ochranu republiky, 22. decembra 1923, s. 1-3.

⁷² Tamže, s. 1.

denia mali zúčastnení vytvoriť čatu rodoobrancov s cieľom udržiavania poriadku na zhromaždeniach SLS.⁷³

Alibisticky vyznieva výpoveď Lukáša Senešiho, ktorý tvrdil, že on rodoobrancom nikdy nebol a ani sa nepodieľal na organizovaní rodoobraneckej čaty. Mal však informácie o tom, že sa v ich obci organizovali rodoobranci.⁷⁴

Ďalším vypočúvaným rodoobrancom bol Jozef Poprac, ktorý uviedol, že čata rodoobrancov vznikla v Hronských Kľačanoch už pred žatvou.⁷⁵ Podobne vypovedal aj Anton Trenkus. Jeho výpoveď je totožná s predchádzajúcimi.

Štefan Demian vo svojej výpovedi uviedol, že sa v lete 1923 zúčastnil ľudáckeho zhromaždenia, na ktorom rečnili V. Hudec, V. Ravasz a dekan Michal Buček z Hronského Beňadiku. Rečníci vyzývali miestnych, aby vytvorili čatu usporiadateľov s cieľom udržania poriadku na zhromaždeniach SLS. Podľa Š. Demiana tvorilo čatu asi 30 rodoobrancov. V závere svojej výpovede nezabudol Š. Demian pripomenúť, že keď išli rodoobranci do druhej dediny na zhromaždenie, tak boli počas pochodu presne zoradení.

Po Š. Demianovi vypovedal Ján Ižold, ktorý uviedol, že v ich dedine sa rodoobranci nenachádzali, ale asi týždeň pred voľbami (september 1923) prišli ku nim do dediny rodoobranci z iných obcí a vyzývali mladých mužov, aby vytvorili v Rybníku čatu rodoobrancov. Údajne na ich výzvu nikto nereagoval.⁷⁶

Nové informácie neponúkol vyšetrovateľom ani rodoobranecký krídlar Anton Pastier, ktorý uviedol, že rodoobranci nedisponovali zbraňami. Čierne košele si rodoobranci buď sami ušili, alebo si ich zaobstarali zo susedných dedín. V závere svojej výpovede dodal, že v susednej Hronskej Opatovej nevznikol žiadny ďalší oddiel rodoobrancov.⁷⁷

Z výpovede ženatého roľníka Floriša Šeba st. sa dozvedáme, že on údajne rodoobrancom nebol, ale jeho syn, Floriš Šebo ml., nosil rodoobraneckú košelu, ktorú mu on sám kúpil. Podobne vypovedal Anton Bajan, ktorý uviedol, že on rodoobrancom nikdy nebol a tiež nemal s rodoobrancami žiadny kontakt.⁷⁸

⁷³ Vo svojej výpovedi J. Trhan uviedol, že rodoobranci tak učinili a vytvorili čatu v počte 50 členov. Tamže.

⁷⁴ NA-P, f. PMV - AMV 225, k. 1451, sign. 225-1451-3, Zápisnica Okresného súdu v Leviciach v trestnej záležitosti proti Vojtechovi Hudecovi a spol. pre prečin proti zákonu na ochranu republiky, 22. decembra 1923, s. 1.

⁷⁵ Mohlo sa tak stať 7. júla 1923, kedy V. Hudec zorganizoval tanečnú zábavu v Hronských Kľačanoch. Na nej vyzval obecnosť k spolupráci na dosiahnutie slovenskej autonómie. Z prítomných mladých mužov založil rodoobranecké krídlo a okrem iného vyhlásil, že sa majú rodoobranci pripravovať a cvičiť na to, aby mohli po dosiahnutí autonómie svoju vlasť chrániť proti Čechom. Rodoobrancov ďalej nabádal, aby sa ihneď po vyhlásení autonómie bez vyzvania odobrali do Levíc, kde mali obsadiť vojenské kasárne, odzbrojiť vojakov a vyhnaf Čechov zo Slovenska. Viď Slovenská rodoobrana. Jej vznik a vývoj do ledna 1929..., s. 14 (cit. 53 v tejto štúdii).

⁷⁶ NA-P, f. PMV - AMV 225, k. 1451, sign. 225-1451-3, Zápisnica Okresného súdu v Leviciach v trestnej záležitosti proti Vojtechovi Hudecovi a spol. pre prečin proti zákonu na ochranu republiky, 22. decembra 1923, s. 1-2.

⁷⁷ Tamže, s. 2.

⁷⁸ Pokiaľ aj F. Šebo st. nebol rodoobrancom, určite s ľudákmi a zvlášť s rodoobrancami otvorene sympatizoval.

Viac svetla do vyšetrovania nepriniesla ani výpoveď slobodného učiteľa v ľudovej škole Antona Galasa, ktorý vo svojej výpovedi uviedol, že on rodobrancom nikdy nebol, ani nevlastnil rodobraneckú košeľu. Mal však informácie o tom, že na zhromaždení v Brhloviach rečnil V. Hudec, ale on sa údajne tohto zhromaždenia nezúčastnil. V podobnom duchu sa vyjadril aj roľník Gustáv Homola (*12. apríla 1898 v Dolných Brhlovciach), ktorý uviedol, že k rodobrancom nikdy nepatril.

Oveľa zaujímavejšia je výpoveď učiteľa Antona Petrika, ktorý uviedol, že ako člen SLS považoval za svoju povinnosť hájiť záujmy SLS podľa § 3 rokovacieho poriadku strany. Ďalej poznamenal, že navštívoval divadlo a počas predstavení potreboval mať poriadok, preto zorganizoval 12 usporiadateľov (rodobrancov), ktorí mali aj počas ľudových zábav dbať o to, aby nedochádzalo k výtržnostiam. Podľa neho rodobrancí nevykonávali žiadne cvičenia, ani nedisponovali žiadnymi zbraňami. Čierne košele mali rodobrancí od V. Ravasza z Levíc. Na záver dodal, že od konca augusta 1923, kedy bol vydaný zákaz z ministerstva, sa rodobrancí na verejnosti v čiernych košeliach už neukazovali.⁷⁹

Naproti tomu výpoveď prideleného podnotára Jána Krála (*14. februára 1890 v Lopeji) nepriniesla žiadne nové informácie. Svoju účasť v Rodobrane poprel. Podobne vypovedal aj Štefan Gyuris (*4. marca 1892 v Dalmate).⁸⁰

Ďalším vypočúvaným bol Jozef Bednárik (*15. marca 1895 v Starom Tekove), ktorý vo svojej výpovedi uviedol, že si aj v jeho dedine miestni mladíci kúpili čierne košele, z dôvodu udržiavania poriadku na verejných zhromaždeniach. Miestni rodobrancí údajne nedisponovali zbraňami. Podobnú verziu výpovede uviedol pred vyšetrovateľmi aj nádenník Marek Izák.⁸¹

O niečo viac sme sa mohli dozvedieť z výpovede Mikuláša Fabiána, ktorý pripustil, že rodobrancí vykonávali pochodové cvičenia pri prameni za Starým Tekovom, pričom cvičiteľom bol on sám.⁸²

Lukáš Uhnák vo svojej výpovedi uviedol, že on a jeho kamaráti boli usporiadateľmi pri zhromaždení SLS. Mali na sebe oblečené čierne košele s krížikom. Organizoval ich Miestny odbor SLS v Čajkove. Rodobrancí podľa neho nedisponovali

⁷⁹ NA-P, f. PMV – AMV 225, k. 1451, sign. 225-1451-3, Zápisnica Okresného súdu v Leviciach v trestnej záležitosti proti Vojtechovi Hudecovi a spol. pre prečin proti zákonu na ochranu republiky, 22. decembra 1923, s. 2-3.

⁸⁰ Tamže.

⁸¹ Tamže.

⁸² Tu by som rád poznamenal, že v roku 1926 došlo k úprave rodobraneckého programu. Na jeho základe sa riadil výcvik rodobrancov podľa vojenských, resp. polovojenských pokynov. Dôkazom tohto tvrdenia je vypracovaný dokument „Návrhy na pokyny ako predvádzať predvojenský výcvik v rámci Rodobraný“. Prikláňam sa k názoru viacerých historikov, podľa ktorých bol autorom spomínaných „Pokynov“ bývalý čs. dôstojník a veliteľ rodobrancov A. Snaczký. Bližšie ČAPLOVIČ, K niektorým otázkam vzniku a organizačného vývoja Rodobraný, s. 63. Tiež LUKEŠ, Michal. *Československé státní orgány v boji proti maďarské iredentě 1918 - 1930*. Dizertačná práca, publikovaná. Praha : Ústav českých dějin FF Karlovy univerzity v Praze, s. 125. Dostupné na internete: <<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/140017320/?lang=cs>> [cit. 28. 09. 2015]. Nesmieme zabúdať, že jedným z dôležitých kritérií pre vstup do organizácie bolo aj to, či potenciálny uchádzač absolvoval vojenskú službu. Zároveň bol kladený dôraz na to, aby funkciu veliteľa, krídlara, či cvičiteľa rodobraneckého oddielu zastávali najmä vojenský vyslúžilci. Porov. STRNISO, Rodobrana 1923 - 1929. Príloha E. Tabuľka č. 15: Zoznam rodobrancov z Banskej Bystrice a jej okolia (1923 - 1929), s. 217-218.

zbraňami. V závere svojej výpovede dodal, že miestnym krídlarom bol Jozef Babinec. Na slovo skúpy bol aj Valent Uhnák, ktorého výpoveď je totožná s výpoveďou Lukáša Uhnáka a Pavla Drapka.

Rodobranecký krídlar Jozef Babinec vo svojej výpovedi uviedol, že bol vymenovaný za krídlara „poriadateľov“ proti svojej vôli. K bližšej spolupráci s rodobrancami sa odmietol vyjadriť. Čiernu košeľu mal, ale údaje ju nikdy nenosil.⁸³

Z uvedeného vyplýva, že do profilu „typického rodobranca“ zapadá nacionalisticky zmýšľajúci ženatý mladý muž (v rozmedzí od 20 do 35 rokov), rímskokatolíckeho vierovyznania. Povoláním to bol roľník žijúci na vidieku. Pre potenciálneho uchádzača ašpirujúceho na vstup do organizácie bolo dôležité, či absolvoval vojenskú službu. Domnievame sa pritom, že rodobranci neboli vo väčšine prípadov ozbrojení strelnými zbraňami.⁸⁴ Ostáva diskutabilné, do akej miery (a či vôbec) boli bežní rodobranci informovaní o tom, ku akým cieľom bola organizácia vedená (irendentistické plány V. Tuku).⁸⁵

Začiatkom júna 1924 zastavilo Hlavné štátne zastupiteľstvo v Bratislave trestné stíhanie voči V. Hudecovi a spol., ale ako sa neskôr ukázalo, toto rozhodnutie bolo len dočasné a proces pokračoval aj v nasledujúcom roku.⁸⁶

Proces s vyšetrovanou skupinou rodobrancov sa naťahoval, až napokon súd vo februári 1926 rozhodol. O priebehu procesu a rozhodnutí súdu informoval *Slovák* v článku *Koniec monsterprocesu dr. Vojtecha Hudeca*.⁸⁷ 8. februára 1926 sa konalo štvrté pojednávanie v trestnej záležitosti proti V. Hudecovi a spol. Rozsah trestného spisu údajne presiahol vyše 1000 strán. V. Hudec bol obvinený z troch trestných činov, ktoré súviseli s organizovaním rodobrancov. Na pojednávaní boli tiež vypočutí V. Záborský, okresný náčelník v Novej Bani a úradník Koryčánek. Ako svedkovia obžalovaného prehovorili: A. Hlinka, Jozef Šrobár, farár Matej Buček a kaplán J. Anner. Obžalovaný V. Hudec, ktorý sa na pojednávaní aj sám obhajoval, bol nakoniec rozhodnutím súdu oslobodený. Ako dôvod oslobodenia sudca uviedol, že okresný náčelník Záborský neoprávnene nariadil domovú prehliadku u V. Hudeca. Druhým dôvodom mal byť príklad, podľa ktorého chceli bátovskí četníci neoprávnene a protizákonne strieľať do ľudu v Bátovciach.⁸⁸ Podľa súdu sa V. Hudec nedopustil žiadneho trestného činu. Proti rozhodnutiu súdu sa štátny zástupca na mieste odvolal.⁸⁹

⁸³ NA-P, f. PMV – AMV 225, k. 1451, sign. 225-1451-3, Zápisnica Okresného súdu v Leviciach v trestnej záležitosti proti Vojtechovi Hudecovi a spol. pre prečin proti zákonu na ochranu republiky, 22. decembra 1923, s. 2-3.

⁸⁴ Túto možnosť som ale nevylúčil – viď prípad Františka Šišuláka, rodobraneckého veliteľa z Lakšárskej Novej Vsi.

⁸⁵ J. Kramer uvádza, že od samého počiatku fungovania Rodobrany mali byť isté skutočnosti v organizácii na verejnosti utajené. Pokiaľ aj z času na čas prenikli informácie o tom, že rodobranci majú byť v prípade mobilizácie pripravení bojovať za nezávislosť Slovenska, je len málo pravdepodobné, že by radoví členovia Rodobrany tušili, ku akým cieľom je samotná organizácia vedená. Bližšie KRAMER, Slovenské autonomistické hnutie v rokoch 1918 – 1929, s. 314-315.

⁸⁶ NA-P, f. PMV – AMV 225, k. 1451, sign. 225-1451-3, Správa štátneho zastupiteľstva v Komárne Ministerstvu s plnou mocou pre správu Slovenska, 3. júna 1924, s. 1.

⁸⁷ Koniec monsterprocesu dr. Vojtecha Hudeca. In *Slovák*, roč. 8, 11. februára 1926, č. 33, s. 4.

⁸⁸ Bátovskému incidentu sa venujem vo svojej dizertačnej práci na s. 70-72.

⁸⁹ Koniec monsterprocesu dr. Vojtecha Hudeca. In *Slovák*, roč. 8, 11. februára 1926, č. 33, s. 4.

Súbežne s Hudecovou skupinou prebiehalo vyšetrovanie s rodobraneckými skupinami: Františka Vávru a spol., Vojtehom Kunčerom a spol., skupinou vrábelských rodobrancov Edmunda Hrabovského a spol., rodobraneckým veliteľom D. Fodorom a spol. Policajní agenti venovali mimoriadnu pozornosť tiež rodobraneckým predákom Františkovi Bielekovi, Tivadárovi Galvánkovi, Kolomanovi Ďuraniovi a Karolovi Brodňanovi.⁹⁰

Vrábelskí rodobranci sa snažili vo svojich výpovediach bagatelizovať a akúkoľvek činnosť spojenú so zakázanou Rodobranou prezentovali ako aktivity spojené s ekonomickým zabezpečením sekretariátu pobočky SLS v Zlatých Moravciach. Z analýzy vyšetrovacích spisov vyplynulo, že drvivá väčšina rodobrancov sa živila manuálnym zamestnaním, ktoré zapadá do nášho modelu „typického rodobranca“. Profesia robotníka a roľníka sa u rodobrancov striedala najčastejšie. Zvlášť robotníci a strojníci pracujúci v miestnych fabrikách a dielňach mohli mať pre SLS väčší význam, keďže o túto sociálnu skupinu sa zaujímali najmä komunisti.

V máji 1924 prešli vedúci činitelia Rodobrany do protiútok s novou taktikou. Hlavný sekretariát SLS zaslal miestnym organizáciám ľudákov pokyny, podľa ktorých sa mali v zmysle § 3 rokovacieho poriadku SLS aj naďalej udržiavať skupiny usporiadateľov pri miestnych organizáciách strany. Ako neskôr vysvitlo, s cieľom obísť úradné zastavenie činnosti Rodobrany. Bezpečnostné zložky štátu sa nedali uviesť do omylu, pretože noví usporiadatelia boli bývalí rodobranci. Príslušné úrady snahu ľudákov o vytvorenie nových usporiadateľských zborov odignorovali s odôvodnením, že vytvorenie osobitnej skupiny usporiadateľov odporovalo ministerskému nariadeniu č. 4916 prez. zo 6. júna 1920 o zabezpečení zhromažďovacieho práva na Slovensku. Podľa úradného nariadenia sa o verejný poriadok a pokoj mali starať výlučne bezpečnostné zložky štátu.⁹¹

Záver

Rodobrana vznikla oficiálne ako organizácia „poriadateľov“, ktorí mali za úlohu dohliadať na poriadok a chrániť rečníkov (H)SLS na zhromaždeniach a slávnostiach. V. Tuka neskôr poznamenal, že sa pri jej organizovaní inšpiroval JSJ, ktorá už pôsobila v područí SNS. Okrem toho načrtol skutočný cieľ, ku ktorému bola organizácia vedená.⁹² Na základe častých výtržností a pouličných bitiek rodobrancov (najmä s voličmi KSC a prívržencami provládne orientovaných strán ČSSD agrárnou stranou) bola Rodobrana 30. augusta 1923 úradne zrušená (tento zákaz nebol

⁹⁰ Kvôli vymedzenému priestoru v štúdiu by som čitateľa odkázal na svoju dizertačnú prácu, kde sa vyšetrovaniu spomenutých rodobraneckých skupín a ich veliteľov podrobne venujem na s. 99-111.

⁹¹ Slovenská Rodobrana. Jej vznik z vývoj do ledna 1929..., s. 28 (cit. 53 v tejto štúdiu).

⁹² „Sohnal som nejaké groše a začal som organizovať pod rúškom „rodobrany“ mužstvo budúceho revolučného vojska. Myšlienka nebola pôvodná. Prevzal som ju od Slovenskej národnej strany, ktorá mala tlupu „slovenských junákov“. Bola to doba „súkromných armád“ vôbec (Freikorps, Eiserne Division, Kapp, Escherin, Ostenburg), bez toho, žeby bol niekto úmyselne a sústavne šíril revolučné heslá. Medzi rodobrancami sa dôverne pošeptávalo, že rodobrana sa v danom okamihu pretvorí v povstaleckú armádu... Prozatýmne sa rodobranci udatne bili s rušiteľmi ľudáckych verejných schôdzí...“ A KPR, f. KPR, T-tajné 1921 - 1944 (1953), kart. 96, sign. T 562/22, Ludová strana na Slovensku 1922 - 1938, Správa Vojtecha Tuku o svojej protištátnej činnosti z rokov 1919 - 1927, adresovaná ministrom zahraničia Edvardovi Benešovi, 22. apríla 1935, s. 19-20.

až do definitívneho zrušenia organizácie v januári 1929 odvolaný a bol neustále v platnosti).

Na začiatku druhej fázy pôsobenia Rodobranskej organizácie, v septembri 1923, začalo rozsiahle vyšetrovanie a perzekúcie rodoobrancov, čo malo za následok citeľné oslabenie jej činnosti. Jej predstavitelia prešli do defenzívy, čo znamenalo, že sa rodoobranci preskupili do „spriatelenejších“ kresťanských organizácií a spolkov (TJ Orol, Spolok sv. Vojtecha, Omladina, Kresťanské združenie slovenských roľníkov, Zväz slovenských železničiarov). Na vzniknutú situáciu reagovalo vedenie SLS tým, že v máji 1924 prehlásilo rodoobrancov za usporiadateľov pri miestnych organizáciách SLS, so zámerom poskytnutia právnej ochrany. Z času na čas na verejnosť prenikli informácie o Rodobrane, jej členovia ale pôsobili skryto a čakali na vhodnú príležitosť k opätovnému vystúpeniu na verejnosti. Šanca na vystúpenie z ilegality prišla s obecnými voľbami na jeseň roku 1925.

V predvolebnej agitácii mali rodoobranci pomáhať dôverníkom strany, rozširovať letáky, prinášať informácie a agitovať medzi ľuďmi. Na sklonku roka 1925 mala mať Rodobrana údajne 20 000 – 25 000 členov, ale tento údaj pokladám československými úradmi za mierne nadhodnotený. Ak by som vychádzal z prepočtov členskej základne TJ Orol za rok 1924, tak by som sa skôr priklonil k číslu 18 000 – 20 000 aktívnych rodoobrancov.⁹³

Vo voľbách do Poslaneckej snemovne Národného zhromaždenia, ktoré sa konali 15. novembra 1925, zvíťazila na Slovensku HSLS so ziskom niečo cez 34% hlasov, čo jej vynieslo 23 poslaneckých kresiel.⁹⁴ S volebným úspechom strany sa tak otvorili rodoobrancovi možnosti na opätovné vystúpenie z ilegality. K tomu aj došlo začiatkom roka 1926 a organizácia naberala na sile prakticky až do jesene 1928, kedy sa začalo vyšetrovanie jedného z jej hlavných tvorcov – V. Tuku. V januári 1929 bola Rodobrana oficiálne zrušená. Na krátky čas bola ešte v decembri 1938 obnovená.

Zmienovaný problém však už presahuje rámec štúdie, a preto by som čitateľa odporučil na svoju a Karpátyho dizertačnú prácu o Rodobrane, ako aj monografiu „*Blaho vlasti – zákon najvyšší!*“ od A. Hruboňa, ktorá spolu s ďalšími uvedenými štúdiami a článkami o Rodobrane ponúka čitateľovi ucelenejší obraz o činnosti tejto polovojenskej organizácie v ďalších rokoch jej existencie.

⁹³ V roku 1923 bolo oficiálne evidovaných 27 801 členov TJ Orol, nasledujúci rok vstúpilo do tejto telovýchovnej jednoty 12 987 nových členov. Ku koncu roka 1924 sa tak organizovalo v TJ Orol približne 40 788 registrovaných členov. Takmer 13 000 nových členov predstavuje pomerne slušné číslo, ak si uvedomíme, že v porovnaní s rokom 1923 predstavoval nárast členskej základne len niečo cez 2 200 nových členov. Uvedená štatistika len potvrdzuje hypotézu, podľa ktorej väčšina rodoobrancov našla po úradnom zrušení Rodobranskej organizácie svoje útočisko pod krídlami TJ Orol. Porov. Štatistika Orla na Slovensku. In *Slovák*, roč. 6, 20. novembra 1924, č. 263a, s. 2. Tiež NA-P, f. PMV – AMV 225, k. 1451, sign. 225-1451-4, Správa Prezídia župného úradu v Bratislave – Všetkým policajným okresným náčelníkmi a policajnému komisariátu v Komárne, 13. novembra 1925, s. 1-2.

⁹⁴ Na druhom mieste skončili na Slovensku s výrazným odstupom agrárnici so ziskom 248 034 hlasov (17,40 %) a 12 poslaneckými mandátmi. Na tretom mieste sa umiestnili komunisti s počtom 198 111 hlasov (13,90 %) a ziskom 7 poslaneckých kresiel. Porov. BYSTRICKÝ, Valerián - ZEMKO, Milan (eds.). *Slovensko v Československu 1918 – 1939*. Bratislava : VEDA, 2004, s. 559-560.

SUMMARY

The Slovak "Rodobrana" in the Second Phase of Action (September 1923 – December 1925)

The Rodobrana was officially established as a "convener" organisation, which had the task of ensuring order and to protect the speakers of (Hlinka's) Slovak People's Party at meetings and celebrations. Adalbert Tuka later commented that through the organising of the Rodobrana he was inspired by Jednota slovenských junákov (JSJ), which has already worked in the Slovak National Party. In addition, he outlined the real goal, which the organisation was led by. On the basis of the frequent riots and street battles by the Rodobrana (especially with voters and supporters of the Communist Party, the pro-government oriented party Social Democrats and the Agrarian Party), the Rodobrana was officially disbanded on August 30th, in 1923. This prohibition was not revoked until a definitive abolition of the organisation, in January 1929.

At the beginning of the second phase of the Rodobrana action, in September 1923, it has started an extensive investigation and persecution of the Rodobrana, which resulted in a significant weakening of its activities. The Rodobrana leaders went on the defensive, which means that the Rodobarana went to other friendly organisations and associations (TJ Orol, the Society of Saint Adalbert, Omladina, Krestanské združenie slovenských roľníkov, Zväz slovenských železničiarov). The leadership of the Slovak National Party responded to this situation, so that in May 1924, they declared the Rodobarana organisers together with local organisations of the Slovak National Party team. The intention was to provide legal protection. From time to time, information about the Rodobrana penetrated to the public, its members operated covertly and waited for an opportunity for a reappearance into the public. The chances of a legal appearance came with the municipal elections, in the autumn of 1925.

In the pre-election agitation, the Rodobrana were supposed to help to convene parties to distribute leaflets, provide information and agitate among the people. At the end of 1925, the Rodobrana were supposed to reportedly have 20 000 to 25 000 members. According to the conversion of membership by TJ Orol (Gymnastic Catholic Association Eagle) for the year 1924, one would be more inclined towards the number 18 000 to 20 000 active Rodobrana. The Slovak People's Party triumphed in the elections, within Slovakia, with a gain of just over 34% of the vote, which earned its 23 parliamentary seats. The electoral success of the parent parties allowed the Rodobrana to appear in public once again. The topic content, however, goes beyond this study; therefore, I recommend my readers to my and Karpáty's dissertation on the Rodobrana, as well as the memoir "Welfare of the country - the highest law!" by A. Hruboň, which together with other studies and articles listed on the Rodobrana, offers the reader a more complete picture of the activities of the paramilitary organisation in the next years of its existence.

Mgr. Igor Strnisko, PhD.; Katolícka univerzita, Filozofická fakulta, Katedra histórie
SK-034 01 Ružomberok; Hrabovská cesta 1
e-mail: <igor.strnisko@gmail.com >